

JIŘÍ VOSKOVEC, JAN WERICH

BALADA Z HADRŮ

Divadlo o prokletém básníkovi v 15 obrazech

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

PRÉVÔT (*vstoupí, všechno ztichne*): Nerušte se v zábavě, já tu ještě nejsem. (*K Villonovi důvěrně.*) Mistře Františku, abyste tomu rozuměl, já vás mám přijít zatknout. Ještě tu ale nejsem úředně. (*Ukazuje na břicho, na němž má ornamentálně vyšitý plán Paříže.*) Podívejte, tadyhle jsme, tudymadle, taklenonc a i tuto to mám obklíčené. No, jste v tom. Ale někdy vidím, někdy nevidím. Počkejte, názorně.

VILLON (*ukazuje na stůl, kde leží peníze*): Já rozumím. Peníze vidíte.

PRÉVÔT: Právě. Když například vidím peníze, tak víc už nemohu vidět nic. A kdybyste snad nerozuměl (*nakloní se k němu*), je vás tady..., no, hodně, tak za každého padesát dukátů. Já myslím, že to je dost.

VILLON: Račte si posloužit.

PRÉVÔT (*odnáší peníze*): Tak je to v pořádku. Moment. (*Odejde, zavře za sebou, ale hned bouchá zvenku na dveře. Za scénou.*) Jménem Jeho Milosti královské, otevřte! (*Dveře se rozlétnou a objeví se Prévôt v lese napřažených halaparten; úředně.*) Nikdo tady není! (*Zašklebí se významně, obrátí se a zavelí.*) Rozchod! (*Odejde.*)

JEHAN: Tak prosím, ty peníze už jsme měli v kapse.

GEORGES: Jo, to je oběživo.

VŠICHNI (*se smějí a zpívají, seskupeni kolem Villona*):

Hej, pane králi...

Hej, pane králi, nebuď líný,
vem hadry a jdi mezi lid!
Poznáš, co je živořit z dřiny,
uvidíš za den tolik špíny,
do smrti nebudeš mít klid.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je ze závěru první části hry.

Předmluva – autoři vysvětlují, jaké téma si zvolili (příběh F. Villona) a proč

Díl první

Čtyři chudí se baví o své situaci. Přichází k nim hlídač, který vyžaduje klid, a student s kradenou šunkou. Student ostatní seznamuje s verši básníka Villona. Vchází herec s rancem kostýmů. Herec se převléká za purkmistra, student za Villona.

Villon je u purkmistra doma. Purkmistr říká, že autor pamfletu má jít na pranýř; Villon přiznává, že autorem pamfletu za chudé je on sám. Sebere purkmistrovi zlatý pohár a odchází. Před purkmistrovým domem potkáva Villon krásku. Ukáže se, že ji zajímají jen peníze. Poté přichází k domu Kateřina. Villon ji láká ke společné noci, ale ona míří k purkmistrovi. Villon jí daruje ukradený pohár.

Kateřina a purkmistr se domlouvají, jak dostat Villona do vězení a získat za něj odměnu. Purkmistr usne. Do ložnice přichází Filip a Kateřina mu dává purkmistrovy peníze a zlatý pohár. Poté křičí, že do bytu vnikli zloději.

Ponocný Jehan troubí kousek od Georgese, který je připoutaný na pranýři. Když se projeví, že Georges je pranýřovaný kvůli zpěvu Villonovy písně, Jehan ho propustí a zpívají si ji společně. Přichází purkmistr, nadává jim, ale oni ho nepoznali a dělají si z něj legraci, donutí ho troubit půlnoc. Scházejí se další chudí a mají z ponižování lakotného purkmistra radost.

Jehan a Georges vstupují před oponu a baví se o blahobytu v Rusku. Poté zpívají píseň o čistotě rasy. Oba jdou do hospody, kde sedí Filip. Hrají spolu vrhcáby (kostky), Filip prohraje všechny (purkmistrovy) peníze i zlatý pohár. Přichází Kateřina a seznamuje Filipa se svým plánem – chce se tu sejít s Villonem a vydělat na jeho zatčení peníze.

Vykladačka, Šenkýřka, Žebračka a Kateřina zpívají píseň o ztrátě krásy. Přichází Villon a odvádí si Kateřinu do podkroví. Filip Villona vydírá, ptá se, kolik mu dá, když ho neprozradí. Villon pochopí, že prohrané peníze jsou kradené, a tak si je od Georgese a Jehana vezme – je-li on zloděj, pak jsou přece jeho. Do hospody vtrhne prévôt (představitel města). Všechny peníze zabaví pro sebe a tváří se, že v hospodě nikoho neviděl.

Díl druhý

Prévôt jde k purkmistrovi a vymámí z něj další peníze, prý pro samotného krále. Georges a Jehan vystupují před oponu a baví se o atomech a látkách. Titíž o chvíli později donesou Villona k žebračce; spadl do ledové řeky a oni ho zachránili. Villon blouzní, chce za Kateřinou a žebračka ho nedovede zastavit. Georges a Jehan se ho vydávají hledat.

Kateřina je u purkmistra. Bez klepání vchází Filip se zlatým pohárem a tvrdí, že Villona shodil do Seiny. O chvíli později klepe na dveře Villon. Když na stole spatří pohár, pochopí, že jeho vrah tu byl dřív a že ho Kateřina kryje. Ani Georges a Jehan Villonovi nepomůžou, je zajat a Kateřina odchází s prévôtem.

Villon je ve vězení. Prévôt ho obviňuje, ale on se zdatně brání. Přesto je odsouzen k 50 ranám. Georges a Jehan zpívají před oponou píseň o Nezamyslovi, který „žral“ Hitlera.

Villon přichází k vykladačce a ona mu z ruky přečte velkou lásku. Ona je ta, která ho má ráda. Filip, který jde kolem, do Villona úmyslně vrazí. Strhne se rvačka, při níž Villon Filipa probodne dýkou.

Této scéně přihlíží zděšený hlídač. Všichni herci se odlíčí a odstrojí z kostýmů. Stávají se z nich prostí lidé z úvodu hry. Sdělují si, kdo z nich hrál horšího člověka. Shodují se, že se všechny postavy provinily tím, že nenechaly žít básníka.

- **téma a motiv**

téma: purkmistrovy peníze

motivy: hospoda, dukáty, kapsa

- **časoprostor**

prostor: Paříž

čas: kolem roku 1455

- **kompoziční výstavba**

Hra je rozdělena do dvou dílů, oba díly se dále člení na obrazy.

- **literární forma, druh a žánr**

drama, drama, komedie

- **vypravěč**

Vypravěč se v dramatu neuplatňuje, děj se odehrává prostřednictvím jednání a promluv vystupujících postav.

- **postava**

Francois (František) Villon – chudý básník, zamilovaný do Kateřiny, bystrý, nadaný, nemá rád boháče a jejich nekalé praktiky

Kateřina – intrikánka, využívá vztahů s muži, se všemi si jen hraje

purkmistr – bohatý, záleží mu jen na penězích, nechá se ošálit Kateřinou a Filipem, ale také Jehanem a Georgesem, kterým se podařilo ho ponížit na pranýři

Jehan a Georges – prostí muži, kteří sledují celé dění kolem Villona a občas se do něj zapojují

Filip – zloděj, vrah, jeden z milenců Kateřiny

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč: Prévôt, Villon, Jehan, Georges

+ četné scénické poznámky (kurzivou v závorce)

- **typy promluv**

dialog Prévôta a Villona

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

nelogická tvrzení	<i>já tu ještě nejsem; Ale někdy vidím, někdy nevidím.; Když například vidím peníze, tak víc už nemohu vidět nic.</i>
-------------------	---

neologismy	<i>tudymadle, taklenonc</i>
------------	-----------------------------

nedořečenost	<i>je vás tady...</i>
--------------	-----------------------

nespisovné slovo	<i>otevřte, vem</i>
------------------	---------------------

jazyková hříčka	<i>Jo, to je oběživo.</i>
-----------------	---------------------------

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

metafora	<i>dveře se rozlétnou, v lese napřažených halaparten</i>
----------	--

apostrofa	<i>Hej, pane králi,</i>
-----------	-------------------------

hyperbola	<i>do smrti nebudeš mít klid</i>
-----------	----------------------------------

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

1. polovina 20. století

Jiří Voskovec (1905–1981)

- vlastním jménem Jiří Wachsman (otec si po 1. sv. válce nechal změnit jméno na Voskovec)
- herec, dramatik, spisovatel, textař
- studoval gymnázium v Křemencově ulici, jeho spolužákem byl Jan Werich
- 1921–1924 studoval ve Francii (Dijon) – navštěvoval cirkusy a divadla
- od r. 1926 vystupoval s J. Werichem v Osvobozeném divadle
- r. 1939 emigroval do USA, vrátil se r. 1946 a pokračoval ve spolupráci s J. Werichem
- r. 1948 znovu emigroval, žil ve Francii a od r. 1950 v USA – hrál na Broadwayi, ve filmech
- zemřel na infarkt

Jan Werich (1905–1980)

- herec, dramatik, spisovatel, scenárista
 - držitel titulu národní umělec
 - rodiče byli rozvedení, Jan byl v péči otce; během 1. sv. války žil u matky
 - studoval gymnázium v Křemencově ulici, jeho spolužákem byl Jiří Voskovec
 - studoval práva na UK
 - od r. 1926 vystupoval s J. Voskovcem v Osvobozeném divadle
 - r. 1939 emigroval do USA, pracoval např. v Hlasu Ameriky
 - vrátil se r. 1945 a od r. 1946 pokračoval ve spolupráci s J. Voskovcem
 - 1945–1980 bydlel na Kampě ve stejném domě jako básník Vladimír Holan (dnes Werichova vila)
 - po Voskovcově emigraci pracoval v pražských divadlech
 - 1956–1961 byl ředitelem Divadla ABC
 - jeho novým partnerem v Divadle Voskovce a Wericha byl Miroslav Horníček
 - s manželkou Zdeňkou měl dceru Janu, z nemanželského vztahu měl syna Jiřího
 - během normalizace nesměl vystupovat, r. 1968 podepsal Dva tisíce slov
- Italské prázdniny* – zážitky z cest do Itálie, jednou s ním jela i dcera Jana

Osvobozené divadlo

- pražské avantgardní divadlo, založeno r. 1925 Jiřím Frejkou
 - silně levicově orientované, ovlivněno dadaismem, futurismem a poetismem
 - r. 1927 zde poprvé vystoupili V+W – hra Vest Pocket Revue a klavírista Jaroslav Ježek
 - režisér Jindřich Honzl režíroval všechny hry
 - politická a sociální satira, reagovali na aktuální dění
 - otevřeně vystupovali proti fašismu – r. 1939 museli divadlo zavřít
- první hra: *Vest Pocket Revue* – hra ovlivněná Voskovcovými zážitky z Francie, fabuli tvořila Werichova detektivní povídka
- od r. 1929 zavedli forbíny – improvizované dialogy před oponou
- Caesar* – první ryze politická hra upozorňující na nebezpečí fašismu
- Osel a stín* – protinacistická hra z r. 1933, osel měl hlas A. Hitlera
- Svět za mřížemi* – jedno z představení navštívil T. G. Masaryk
- Slaměný klobouk* – hra odehrávající se v Paříži r. 1900
- Kat a blázen* – hra se odehrává ve fiktivní zemi Mexiko, protinacistická hra
- filmy: *Hej, rup!*, *Golem*, *Svět patří nám*
- r. 1935 V+W divadlo uzavřeli, obnoveno bylo jako Spoutané divadlo
- Balada z hadrů* – první hra Spoutaného divadla
- Hlava proti Mihuli, Pěst na oko – poslední hry

- **literární / obecně kulturní kontext**

neoficiální divadelní scény:

D 34

- levicově orientované divadlo

- založeno E. F. Burianem (dramaturg, režisér) r. 1933

- každý rok se měnil název podle letopočtu: D 35, D 36 atd.

hry: Lakomec, Utrpení mladého Werthera, Žebrácká opera

vlastní hry: Manon Lescaut (V. Nezval)

- uzavřeno r. 1941, obnoveno v r. 1946 – komunistická dramata

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

není, jedná se o drama

- **vysvětlení názvu díla:**

Balada z hadrů

balada = lyricko-epický útvar s ponurým dějem a většinou nešťastným koncem

hady – symbol chudých lidí, kteří chodí „v hadrech“

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Korupce, záškodnictví, touha po penězích, to jsou stále aktuální témata.

- **pravděpodobný adresát:**

Kdokoli, kdo je příznivcem humoru Osvobozeného divadla.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Hra se poprvé hrála ve Spoutaném divadle v Praze 28. 11. 1935, jde o jednu z nejodvážnějších her.

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:**

Dramatizace je ke zhlédnutí na YouTube. Hra věrně odpovídá scénáři.

Role Jehana a Georgese hrají V+W.